

TOMASZ NIESTOROWICZ

DOI: <https://doi.org/10.18290/rh23716.21>ASPEKTY WYRAŻANIA NASTĘPCZOŚCI
W EUROPEJSKIEJ I MEKSYKAŃSKIEJ ODMIANIE
JĘZYKA HISZPAŃSKIEGO

Witold Sobczak. *Las formas verbales con vector de posterioridad en el español peninsular y en su variedad mexicana*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2020, ss. 282. Manufactura Hispánica Lodziense 9. ISBN: 978-83-8142-920-7, e-ISBN: 978-83-8142-921-4.

Prezentowana książka poświęcona jest analizie rozwoju oraz deskrypcji natury zmian językowych w odniesieniu do form wyrażających następczość w literackiej odmianie języka hiszpańskiego w wersji standardowej i meksykańskiej. Monografia jest pracą nowatorską i stanowi ważny wkład w badania nad systemem werbalnym języka hiszpańskiego. Konstrukcja pracy jest spójna i logiczna. Publikacja jest podzielona na cztery rozdziały, spośród których trzy stanowią tło teoretyczne dla badań empirycznych znajdujących się w rozdziale czwartym pracy, opartych na analizie korpusu tekstowego. Oprócz czterech rozdziałów monografia zawiera wprowadzenie, wnioski,

bibliografię, streszczenie, opis korpusu, spis tabel oraz diagramów.

Część teoretyczna pracy rozpoczyna się rozdziałem, w którym Autor zgłębia zagadnienia związane z trudną, a jednocześnie szeroko dyskutowaną problematyką związaną z kategorią czasu, trybu, aspektu oraz modalnością; ostatnia część rozdziału zawiera

Dr TOMASZ NIESTOROWICZ – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydział Nauk Humanistycznych, Instytut Językoznawstwa, Katedra Językoznawstwa Romańskiego; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: tomasz.niestorowicz@kul.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2849-5418>.

natomiast wiele oryginalnych refleksji Autora związanych z koncepcją zmian językowych. W rozważaniach dotyczących zagadnień związanych z kategorią czasu Autor nawiązuje do klasycznych teorii, prezentowanych przez autorów takich jak Reichenbach, Benveniste czy Comrie. Teorie te znajdą później swoją kontynuację i pogłębioną analizę w kolejnych podrozdziałach monografii dotyczących relacji czasowych i zostaną wzbogacone przez nawiązanie do badaczy języka hiszpańskiego takich jak Bello, Rojo i Veiga. Zapewne ze względu na nieprzystawalność modelu zaproponowanego przez Reichenbacha do systemu temporalnego języka hiszpańskiego Autor jako punkt odniesienia przyjmuje wektorowy model relacji czasowych, opracowany przez Rojo i Veigę.

Jeśli chodzi o problematykę temporalności i aspektualności form werbalnych w języku hiszpańskim, na plan pierwszy w monografii Witolda Sobczaka wysuwa się dyskusja odnośnie do podejścia temporalistycznego i aspektualistycznego, od dawna obecna w hiszpańskiej tradycji językoznawczej. Dyskusja ta odnosi się choćby do formalnych wykładników aspektu, które w języku hiszpańskim są reprezentowane przez synkretyczne morfemy, niosące z sobą zarówno informację temporalną, jak i aspektualną. W ramach podejścia aspektualistycznego, prezentowanego przez takich badaczy, jak Gili Gaya, Alarcos Llorach oraz García Fernández, punktem odniesienia może być np. opozycja *cantaba/canté*, która według tego nurtu badawczego jest opozycją na poziomie aspektualnym. Autor opowiada się jednoznacznie za podejściem temporalistycznym, reprezentowanym przez Rojo, Gutiérrez Araus czy Rojo i Veigę, stwierdzając również, że aspekt nie jest wyraźnie zarysowaną, odrębną kategorią w języku hiszpańskim oraz podkreślając brak obecności aspektu morfologicznego w systemie werbalnym języka hiszpańskiego. Należy jednakże zauważyć, że autorzy *Nueva gramática de la lengua española* wyróżniają aspekt morfologiczny jako jedną z podkategorii aspektu, zaznaczając, że jest to kwestia sporna w opinii wielu badaczy. Należałoby się skłaniać w tym przypadku do stanowiska wyrażonego przez Rojo („La temporalidad verbal” i „Relaciones entre temporalidad y aspecto”), który akcentuje istnienie wartości aspektowych (*imperfectividad/perfectividad*) w opozycji *cantaba/canté*, definiując je jako poboczne w stosunku do prymarnych wartości temporalnych (*simultaneidad/anterioridad*). Autor słusznie dostrzega również terminologiczne zawłości w odniesieniu do pojęcia aspektu leksykalnego (*modo de acción, Aktionsart*), zwracając uwagę na istnienie rozmaitych czynników, które definiują strukturę predykatowo-argumentową.

Interesującym zjawiskiem, opisanym w kolejnej części rozdziału, jest koncepcja dyslokacji temporalnej, zaobserwowanej już przez Bello i rozwiniętej w pracach Rojo oraz Rojo i Veigi. Autor analizuje zjawisko pod kątem swoistego „przemieszczenia” relacji czasowych form werbalnych, jak również przez pryzmat nacechowania modalnego wewnątrz omawianego mechanizmu. Dyskusja ta jest obecna również w podrozdziale dotyczącym kategorii trybu oraz konceptu modalności. Autor wskazuje na fakt, iż zjawisko dyslokacji temporalnej jest właściwe dla języka hiszpańskiego, natomiast nie jest obserwowane w systemie werbalnym języka polskiego. Stanowisko to jest zarysowane zbyt jednoznacznie, zważywszy, że w języku polskim można zaobserwować użycie form

werbalnych czasu przyszłego w funkcjach modalnych, co jest uzasadniane przede wszystkim jego znaczeniem niefaktywnym (Laskowski), choć jest to zjawisko ograniczone i marginalne (Nowikow). Autor wyczerpująco odnosi się również do kwestii teoretycznego zakreszenia i doprecyzowania kategorii trybu, ilustrując również ten aspekt ciekawą dyskusją dotyczącą typologii i autonomii poszczególnych trybów w systemie werbalnym języka hiszpańskiego.

W ostatniej części rozdziału została poruszona problematyka związana z pojęciem zmiany językowej – zauważalne jest skoncentrowanie się Autora na różnych warstwach koncepcji zaproponowanej przez Coseriu, kwestii systemowości zmian i różnic odnośnie do wcześniejszych, klasycznych teorii de Saussure'a. Podjęcie tej problematyki wydaje się logicznym rozwiązaniem, zważywszy na tematykę monografii, osadzoną, zgodnie z wyrażonym *explicite* zamysłem Autora, w dwóch przenikających się perspektywach: diachronicznej i synchronicznej. Istotnym spostrzeżeniem jest ukazanie zmiany językowej jako zjawiska związanego nierozzerwalnie z naturą języka i stanowiącego cechę immanentną języków naturalnych, posiadających wszakże właściwą sobie dynamikę. Autor poddaje pod dyskusję również założenia teoretyczne, które dostrzegają w zjawisku zmiany językowej pewien proces ewolucyjny, charakterystyczny dla organizmów naturalnych. Jeśli, jak zauważa Chomsky, języki zmieniają się, a nie ewoluują, właściwą konkluzją byłoby stwierdzenie, że na zmiany językowe należy spojrzeć z perspektywy raczej historycznej, a nie ewolucyjnej. Autor podkreśla wagę istotnego, np. w procesie gramatyzacji, zjawiska reanalizy, która byłaby, w opinii Mendívila Giró, swoistym ekwiwalentem mutacji obserwowanej w procesie ewolucji naturalnej. Ta część rozdziału bez wątpienia obfituje w oryginalne i wysokiej próby refleksje Autora dotyczące uwarunkowań zmian językowych, również tych o naturze socjokulturowej, a także w sposób przemyślany odnosi się do koncepcji związanych z tempem i trwałością zmian językowych w perspektywie statycznej i dynamicznej.

Obserwacje zawarte w rozdziale drugim monografii skupiają się na prześledzeniu ewolucji form werbalnych wyrażających następczość – od łaciny klasycznej do czasów współczesnych. Autor, przybliżając czytelnikowi rozwój form werbalnych w poszczególnych etapach rozwoju języka i odnosząc się przede wszystkim do refleksji Menéndeza Pidała, Lapesy oraz Mańczaka, jednoznacznie wskazuje na cykliczne przenikanie się form analitycznych i syntetycznych czasu przyszłego, uwzględniając również walory modalne omawianych form. Autor stwierdza, że krystalizowanie się i wyraźniej zaznaczona obecność w języku formy peryfrastycznej miały miejsce na przełomie XIX i XX wieku, a także wskazuje, że przez ostatnie stulecie można zaobserwować powolną, ale konsekwentnie rozszerzającą się obecność wspomnianej formy w systemie werbalnym języka hiszpańskiego. Ta swoista ekspansja formy peryfrastycznej odbywa się, zdaniem Autora, w przeważającej mierze na poziomie języka mówionego, choć można ją też dostrzec w źródłach literackich. Obserwacja ta jest oparta na analizie stanu badań korpusowych, zaprezentowanych w kolejnym, trzecim, rozdziale monografii. Autor omawia badania dotyczące form werbalnych wyrażających następczość w odniesieniu do europejskiej

i meksykańskiej odmiany języka hiszpańskiego. Cytowane przez Autora studia zdają się potwierdzać wyrażoną już wcześniej intuicję dotyczącą bardziej zdecydowanej obecności formy peryfrastycznej na poziomie języka mówionego niż języka literackiego. Dostrzegalna jest również większa frekwencja użycia wspomnianej formy w języku hiszpańskim amerykańskim niż w standardowej odmianie języka hiszpańskiego, co podkreśla w swoich pracach m.in. Lope Blanch. Opis stanu badań został wzbogacony również o omówienie form „peryferyjnych” czy też „towarzyszących” (*formas acompañantes*), oparte na materiałach zaczerpniętych z korpusów CREA i CORDE. Opis ten, zilustrowany trafnie dobranymi przykładami, porusza między innymi kwestię pojawienia się rozmaitych walorów temporalnych i modalnych w formie peryfrastycznej wyrażającej następczość, w zależności od użycia jej w specyficznym paradygmacie werbalnym. Ciekawym przykładem zaprezentowanym przez Autora jest chociażby użycie formy peryfrastycznej z wyraźnie zarysowanymi walorami modalnymi wyrażającymi przypuszczenie (obserwuje się w tym przypadku również różnice o charakterze diatopicznym).

Wnikliwa i wyczerpująca analiza materiału empirycznego stanowi treść czwartego rozdziału monografii. Należy podkreślić, że Autor bardzo jasno stawia sobie cele naukowe i realizuje je w ścisłym rygorze metodologicznym. Cele pracy, zarysowane we wstępie, są następujące: obserwacja i eksplikacja, w odniesieniu do języka hiszpańskiego standardowego i meksykańskiej odmiany języka hiszpańskiego, ewolucji w ramach dystrybucji form werbalnych wyrażających następczość oraz analiza procesu zastępowania form syntetycznych przez formy analityczne w języku literackim, biorąc pod uwagę fakt, iż wcześniejsze badania określają ten proces jako bardziej dynamiczny w odniesieniu do języka mówionego, a także ukazują różnice w dynamice zmian na poziomie diatopicznym. Kryteria selekcji materiału zostały precyzyjnie zdefiniowane: materiał porównawczy został wyekscerpowany z korpusu tekstowego, złożonego z dziesięciu powieści hiszpańskich i dziesięciu powieści meksykańskich, publikowanych w odstępnie mniej więcej dekady w latach 1929-2015. Mimo że nie w każdym przypadku objętość powieści jest podobna w obydwu poddanych analizie odmianach języka hiszpańskiego, całkowity wolumen zebranego materiału jest porównywalny.

Autor prezentuje dane ilościowe w sposób systematyczny i klarowny w formie tabel i wykresów, uzupełniając je licznymi, wyselekcjonowanymi przykładami, zaczerpniętymi z korpusu tekstowego, wyróżniając jednocześnie walory temporalne i modalne w obrębie niektórych analizowanych form werbalnych. Najważniejszym wnioskiem empirycznym sformułowanym przez Autora jest stwierdzenie, że proces zastępowania form syntetycznych przez formy analityczne w odniesieniu do wyrażania następczości w języku literackim nie jest zjawiskiem dynamicznym, zważywszy, że w zdecydowanej większości analizowanych powieści formy syntetyczne przeważają nad formami analitycznymi. Przewaga form peryfrastycznych jest widoczna wyłącznie w odniesieniu do materiału badawczego pochodzącego z trzech meksykańskich powieści, co częściowo potwierdzałoby tezę o bardziej zdecydowanej obecności tychże form w języku hiszpańskim amerykańskim. Bardzo ciekawym spostrzeżeniem jest wskazanie na pewne ograniczenia

frekwencyjne formy peryfrastycznej w specyficznym paradygmacie werbalnym, związane z brakiem obecności walorów modalnych, właściwych dla formy syntetycznej.

Podsumowując, o wartości recenzowanej publikacji świadczy badawcza wnikliwość Autora, rozległość badanego materiału oraz niewątpliwe walory dydaktyczne książki. Monografia Witolda Sobczaka zawiera szeroki, panoramiczny ogląd ewolucji prezentowanego zjawiska w gramatyce hiszpańskiej. Ponadto stanowi odpowiedź na brak obecności dyskutowanej tematyki w ramach badań językoznawczych na polskim rynku wydawniczym.

BIBLIOGRAFIA

- Laskowski, Roman. „Kategorie morfologiczne języka polskiego – charakterystyka funkcjonalna”. *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. Renata Grzegorzycowa, Roman Laskowski i Henryk Wróbel, Wydawnictwo Naukowe PWN, 1999, ss. 151-224.
- Mendívil Giró, José-Luis. „Did Language Evolve through Language Change? On Language Change, Language Evolution and Grammaticalization Theory”. *Glossa: A Journal of General Linguistics*, vol. 4, no. 1, 2019, ss. 1-30.
- Nowikow, Wiaczesław. „Tiempos verbales”. *Gramática contrastiva español-polaco*, red. Wiaczesław Nowikow, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2017, ss. 127-178.
- Real Academia Española & Asociación de Academias de la Lengua Española. *Nueva gramática de la lengua española*. Espasa Libros, 2009.
- Rojo, Guillermo. „La temporalidad verbal en español”. *Verba: Anuario galego de filoloxia*, no. 1, 1974, ss. 68-149.
- Rojo, Guillermo. „Relaciones entre temporalidad y aspecto en el verbo español”. *Tiempo y aspecto en español*, red. Ignacio Bosque, Cátedra, 1990, ss. 17-44.
- Rojo, Guillermo, i Alexandre Veiga. „El tiempo verbal: los tiempos simples”. *Gramática descriptiva de la lengua española*, red. Ignacio Bosque i Violeta Demontet, t. 2, Espasa-Calpe, 1999, ss. 2867-2934.